

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

H

66

ENGELSHOLM

HØJSKOLEKREDS

Aarskrift 1945

Statens
Pædagogiske Studiesamling
København V.

Højskolekredsen.

Siden marts 1944 har Engelsholm Højskolekreds ligget i dvale. I den tid, vi var jaget hjemmefra af de infame tyskere, var det ikke muligt for os at holde møderne i gang, i Haraldskær var der ingen lejlighed dertil. Gennem aarsskriftet søgte vi dog sidste aar at holde forbindelsen vedlige.

Nu er Engelsholm atter restaureret, og arbejdet er godt i gang, og vi haaber nu, at De alle igen vil slutte op om kredsen, saaledes at der ved Deres bidrag kan blive midler til at afholde møder med lige saa gode talere som før. Vi byder Dem velkommen til dette medarbejde og ønsker hermed alle kredsens medlemmer en glædelig jul og et godt nytaar.

Gudrun og Sune Andresen.

Vor aandelige Situation.

Tale ved højskolelærermødet paa Askov den 22. okt. 1945.

Min tale her i dag skal dreje sig om vor aandelige situation med særligt henblik paa det folkelige aandsliv og med de nys overstaaede verdensbegivenheder som den aktuelle baggrund.

Naar vi læser om vilddyrene fra Belsen og Neuengamme og de andre berygtede rædselssteder, og naar vi møder landsmænd, der som vidner kan berette om den djævelske mishandling, de har været ude for, saa er der et spørgsmaal, der straks falder os paa sinde: Hvordan er det gaaet til, at mennesket er faldet saa dybt? Selv efter 2000 aars kristendom falder mennesket tilbage i det dyriske, ja, i det som er værre endnu. Det er dette spørgsmaal, der nu er blevet sat paa spidsen, saa vi for livets og fremtidens skyld maa søge at opklare den sag.

Spørgsmaalet er dette: Hvad er et menneske? Er der nogen forskel paa vilddyrene og saa paa os? Er loven for os dyreloven, og skal vi nøjes med den?

Ja, hvis jeg straks med det samme skulde sige, hvad jeg anser for den afgørende forskel mellem dyret og mennesket, saa vil jeg sige det saadan, at der, naar det kommer til stykket, egentlig kun er en eneste forskel, kun eet eneste, der gør os til andet og mere end dyret, kun een ting, hvorpaa sand menneskelighed kan bygges op fra bunden af. Det, jeg tænker paa, er det, som vi saa ofte synger i en af vore sange at: Mennesket er i Guds billede skabt med levende ord paa sin tunge. Alle andre ting har dyr og menneske tilfælles i større eller mindre grad, men endnu har man aldrig set dyret rejse et alter for at tilbede guddommen.

Men netop fordi vi overalt har svigtet dette menneskesyn, er det gaaet os saa galt. I de sidste lange tider har vi mest haft øje for ligheden mellem dyr og menneske. Vi studser ikke mere over at finde mennesket beskrevet paa første side i zoologien som det fornemste af pattedyrene, og det er der reelt heller ikke noget at sige til, men ganske langsomt har vi mere og mere anlagt et natursyn paa vor menneskelighed. Det sunde, det naturlige, det friske liv, det er livet i og med naturen. Det fysiske liv kaldes overalt: det naturlige. Hele dette fysiske sundhedsliv har nøje forbundet sig med det materielle fremskridt, vi har oplevet de sidste hundrede aar. Det fysiske og det materielle anses først og fremmest

for en livsnødvendighed, først skal det være i orden, og derefter kan der maaske blive tid til lidt aandsliv i fritiden. Det aandelige er blevet reduceret til en fritidsbeskæftigelse, et interesseliv, en idealisme som man kan have ved siden af virkeligheden.

Det aandelige liv er ikke længer en magt, der skaber os og former os i sit billede, — næh, — det er os, der kulturelt skaber de »aandelige« interesser, som vi saa kan sysle med, — men at dette aandelige skulde have guddommeligt udspring og være guddommeligt lov for os, anses for at være absurd, mørk middelalder.

Hvordan er det kommet dertil? Ja, det er en lang historie, men jeg ser saadan paa det, at begyndelsen for vor kulturs vedkommende sker med renæssancen, selv om selve sagen selvfølgelig er ældre. Rent bortset fra alt det fine og glimrende ved renæssancen i kunst og videnskab, saa er det dog der, den langsomme løsrivelse fra det gudbilledlige syn paa mennesket begynder. Middelalderens menneske var i et og alt bundet til Gud og Guds lov. Kirken var en magt over sjælene. Enhver tanke, enhver handling var bestemt af synet mod det evige. Dér var maalestokken for livet. Kirken er ikke længer en magt over os. Vi er blevet frigjort fra kirkens aandstyranni, siger man, saa nu er der jo blot en smule romantik tilbage med kirkeklokker og brudeslør. Kirken er ikke længer den selvskrevne aandelige fører for os alle, den er en institution, man melder sig ind og ud af ligesom en anden forening, og det er vistnok tyskeren Luther, der har faaet det lavet saadan. Kirken maa nu nøjes med at forvalte Guds naademidler, og det er i sandhed heller ikke nogen ringe gerning, men dens aandelige magt er stærkt begrænset.

Efter renæssancen løsriver man sig efterhaanden fra det gamle menneskesyn: skabt i Guds billede, og man begynder stærkere end før at bygge menneskesynet op paa vore egne tanker om livet og ikke paa den givne gudslov og det folkelige gudbilledlige syn.

Det begynder med, at menneskesynet fornyes eller genskabes i den græske antiks skikkelse. Det er menneskeskikkelsen idealiseret i en guddommelig skønhed, saa man ved synet af billedstøtten maa udbrøde: Ja, saadan har dog nok Gud tænkt, da han skabte mennesket. Man ser i det æstetisk-etiske syn endnu et genskær af den guddommelige skabelse, men blikket vendes dog mod jorden, det blir verdensvendt. Hvad madonna var for munkene, det blir nu den jordiske Beatrice for Dante, og linjen derfra fortsættes med Gretchen hos Goethe og Solvejg hos Ibsen, selv om Ibsen dog saa adskilligt mere end de to andre.

Man bygger efter renæssancen menneskesynet op paa den lærde humanistiske type. Med menneskekundskab og fornuft skal nu livslovene udgranskes. Meget hurtigt forvandles teologen fra at være en stille Guds tjener til at blive en slags korrekturlæser paa

skriftens ord. Dette er selvfølgelig ikke nogen objektiv dom, men det er den, der maa springe frem af det mosaik-kristelige syn paa sagen. Med rationalismen blir omsider Gud lig med fornufften, og derfra er vejen ikke lang til at stille mennesket selv op paa alteret for at tilbede det som guddom. Det viser den franske revolution ogsaa tydeligt nok. Fra dette syn og til Hitler er der ikke langt.

Fra renæssancen og til det 19. aarh.'s midte er det filosofferne, der udtænker livslovene. Baggrunden for tænkningen er stadig det guddommelige syn, især i romantikkens dage, men det tyndslides mere og mere. Den direkte og naive forpligtelse deraf erstattes af spekulation derover, og den direkte inspiration blir til en studerekammeraffære. Mere og mere blir det grundsynet: at mennesket skal opdrage sig selv ved sine egne tanker om livet.

Men: Hvis vi skal opdrages, saa maa vi dog finde en dertil, som er klogere end vi, skal mennesket opdrages, saa maa det dog opdrages og oplyses af en, der er bedre, visere, kærligere end det selv er, — og det kan dog kun være Gud. Saa nær staar vi dog Gud og han os, at der er ingen andre imellem. Mennesket kan ikke opdrage sig selv. Men det er det, vi tror, at vi kan.

Her er det iøvrigt, at Grundtvig staar i sit opdragersyn. Han staar paa tværs af hele den aarhundredgamle evropæiske udvikling, og derfor er det, at han er reformator. Her er grundsynet for hans universelle opdragersyn, hans folkelige syn med højskolen og Gøteborgskolen. Grundtvig er en revolutionær genskaber af det folkelige og kristne grundsyn, og set ud fra dette kan vi forstaa, hvorfor han saa ejendommeligt staar baade med og imod romanikken.

Det direkte og naive forhold til det guddommelige menneskesyn og den guddommelige lov eller den forstaaelse af livet, som deraf udspringer, forflygtiges ogsaa derved, at livet betragtes som en udviklingsgang, hvor Gud maaske nok er begyndelsen og maaske ogsaa maalet, men hvor det dog alligevel blir selve udviklingsforløbet, der kaldes »livet«, og man stiller sig selv i vejen for at se Guds skaberværk ogsaa der. Spekulationen over udviklingslivets love blir al vor stræben. Vi har det ikke længere som de væsner, der var i Edens have, at de er Gud saa nær, at de direkte spiser af hans haand.

I det 19. aarh.'s sidste halvdel tages saa skridtet fuldt ud med saadan noget som darwinismen og med naturalismen i det hele taget. Nu forlader man ganske det gamle syn: skabt i Guds billede. Mennesket bevises nu som et rent naturvæsen. Vil du kende loven for livet, det sunde naturlige liv, saa finder du den i naturen, naturloven skal gøres til et med menneskeloven.

Herhjemme tilhylles dog de frækkeste konsekvenser deraf med megen idealisme og en art naturalistisk humanisme, men i Tyskland f. eks. gik vejen direkte over Nietzsche til Hitler. Den stærke

har magten og derfor ogsaa retten. Han fører udviklingen, og for udviklingens skyld er alt tilladt for Nietsches overmenneske, der til sidst ikke mere er et enkelt individ, men hele det tyske »fører-folk«. Dette er jungleloven sat i system blandt mennesker, saa det batter noget. Og her har vi forklaringen paa Belsen og Neuengamme. I naturen og under dens lov kendes der ikke forskel paa godt og ondt, der kendes kun stærk og svag. Nazismen kendte ikke forskel paa løgn og sandhed, ret og uret, liv og død. Hanløven i zoologisk have kender heller ikke disse forskelle, men optræder med en fornem »kultur«, netop hin flotte arrogance, der dækker over den dyriske vildskab. Mennesket forvandles til en forsøgskanin, et marsvin, der kan behandles hvordan som helst, alt for udviklingens skyld. Dette passede glimrende ind i militarismen, hvor al personlighed er bandlyst, og manden i geledet kun er materiale.

I vor udgliden fra det guddommelige syn paa mennesket var vi for svage til at tage kampen op. Vi skulde have kvalt Nietsche i 80erne, og det var for sent at begynde med det efter 1933. Men herhjemme tog vi det hele lidt finere. Det rent dyriske som menneskeideal var os dog for harsk en mundfuld. Brandes forkyndte mennesket som et øverste led i en organisk sammenhæng. Det lød dog pænere. Mennesket var et naturvæsen, hvis kulturelle lov var at opdrage og oplyses. Det gjaldt om at opbygge en ren human, menneskeselvtilstrækkelig, livsforstaaelse. Naturalismen tog ivrigt del i tidens problemer, dens forkyndelse var ikke blot naturalisme, men: frihed, frisind, fremskridt og oplysning. Derfor blev sagen farlig ogsaa for højskolen, for disse ting gik jo i takt med, hvad ogsaa den forkyndte.

I det 19. og 20. aarh. løber da to aandsretninger jævnsides gennem vor historie: Den naturalistisk-humanistiske og den gamle folkelige menneskeopfattelse, der var blevet vakt gennem Grundtvig. Denne sidste livsanskuelse paavirkes stærkt og paa mange maader af den første.

Et par ting maa jeg pege paa i denne forbindelse. Det første er noget, som man maaske vil forfærdes over, fordi vi ellers alle anser det for en god og naturlig udvikling, hvad det sikkert ogsaa er.

1. Kirken og skolen er blevet skilt ad i institutioner hver for sig. I gamle dage var det kirken, der byggede skole, underviste og oplyste. Derfor var oplysningen først og fremmest bundet til menneskesynet: skabt i Guds billede. Selv om kirken nu er skilt fra skolen, er det jo ikke givet, at skolen derfor er blevet hedensk eller lærerne hedninge. Aldeles ikke. Men tænk blot paa, hvad der er det første krav, alle nu stiller til skolen før noget andet. Det er ikke dette, at man ønsker børnene oplyst og opdraget i synet: skabt i Guds billede, men derimod overalt det: at opdrage dem

til gode samfundsborgere, der kan klare sig i kampen for tilværelsen. Der har vi dyrelovens synspunkt, for nu at sige det skrappt. Jeg ønsker selv, at mine børn skal blive dygtige, saa de kan klare sig i kampen for tilværelsen, men jeg vil dog gøre alt, hvad der staar i min magt for, at de *først* skal blive opdraget og oplyst som sande mennesker. I vore skoler kan vi blive oplyst om alt muligt, men knap nok om det, der gør et menneske til menneske.

2. Aandslivet i det hele taget har skiftet karakter. Grundtvig og Søren Kierkegaard var begge, hvor forskellige de end var, bundet af det gamle syn: skabt i Guds billede. Synet gir sig meget forskelligt udslag hos dem, men de tænker ikke en tanke og skriver ikke en sætning, uden at det er ud fra grundsynet: mennesket bestemt af sit forhold til Gud. Rasmus Nielsen, denne blændende begavelse, som eftertiden taabeligt nok har kastet vrag paa, vidste, at udviklingen var ved at dreje, og han søgte med mærkelig klarhed at rette skuden op, men tabte slaget. Derefter blev aandslivet en fysio-bio-psykologisk tænkning og ikke den forkyndelse af Gudsloven, som det burde være.

3. Digtning i ordets virkelige forstand har vi jo snart ikke mere i Danmark. Digtningen blir en skildring af »dyrelivets« funktioner, et erotisk-sexuelt lorum-larum, der er lige saa uudholdeligt, som det er kedsommeligt, — eller et social-realistisk fotografi, en miljøskildring af fiskere, husmænd, bønder, arbejdere o. s. v., men digtningen er ikke længere det guddommelige instrument, der gir genklang af det evige. Kaj Munk var dog en mærkelig undtagelse, trods alle særheder og spring en tjener for det guddommelige. Kunsten og mennesket i kunsten kendes derpaa, ikke at det blot skildrer eller affotograferer sig selv, men at det i sin oplevelse af virkelighed staar midt i kampen mellem aand og natur, i spændingen mellem Gud og menneske, mellem tiden og evigheden. Poesien er ikke blot et: dikkedu og dej og dingeli og lej og smukke ord om en skøn aftenrødme, men poesien den er: livets kaarne spejder, den er Herrens medarbejder!! (Gr.)

4. I den klassiske musik var der dog endnu en anelse af »engletoner« og menneskeaand, men de senere tiders jazz m. m. er et oversentimentalt urskovshyl, der kan faa selv abekatte til at flæbe.

5. Maleriet blev udtryk for sær individualitet, det blev en skildring af en kunstners særhed og særlighed, men ikke noget, der kunde oplyse nogen mors sjæl og kun interessere dem, der lavede skole eller gesjæft paa sagen. Og da man endelig indsaa det haabløse i at tiltale masserne med individualitet, slog man over i det kollektive. Maleriet blev blot og bart en dekoration paa væggen, et stykke idealistisk sindssyge som Willumsens relief, eller en Gauginsk naturalisme med et fedt farvesmadder, der skulde virke materielt paa beskueren.

Naa-ja, — der er jo fine ting i alt dette ogsaa. Tiden, moderne og synspunkterne har altid krav paa kulturel interesse. Men i den

forbindelse, hvori det her maa ses, tæller alt dette kun glimtvis med. Folkeligt er alt dette ikke, selv om det maaske nok kan blive populært en tid.

Naar det gælder vor aandelige situation, maa højskolen i al beskedenhed ogsaa nævnes.

Højskolens historisk-poetiske forkyndelse kom til at lide skade under kapløbet med naturalismen og dens følgesvende. En populærvidenskabelig oplysning glider ind i stedet for den folkelige, ikke saadan at det folkelige forsvinder, men dog saaledes at det i nogen grad overdækkes, og kampkraften gaar af sagen. Det folkelige er en forkyndelse af det gamle menneskesyn: skabt i Guds billede og en forkyndelse af den frihedens, sandhedens og kærlighedens lov, som deraf følger. Der var i højskolen for meget af Aron, der fulgte med strømmen, og for lidt af Moses, der stillede sig imod den med lovens tavler i haanden. Det historisk-poetiske syn var ikke længer saa levende. Historien blev en skildring af vor udviklingsvej, og det kneb med at hævde grundsynet: at historien, som livet selv, ogsaa er Guds oplysnings skole for os. Og det er dog det syn, der lærer os at se, og som gør historien, ikke til en lære, men til en levende inspirationskilde. Udviklingssynet er jo til syvende og sidst blot en naturalistisk, humanistisk selvhævdelse, der maa friste et stadigt tilbagefald til rovdyrstadet, — jeg mener — kulturhistorien har jo den vanskæbne, at den som oftest afslører vor ukultur.

Højskolen var fremskridtets tjener efter 64, men da fremskridtet med naturalismen kom som en voldsom materiel og social-radikal bølge, gled vi med derind, og vi var aabenbart for svage til at hævde vort frihedssyn og menneskesyn i det hele taget. Til sidst mærkede man slet ikke, at de social-radikale fremskridtsideer og alle deres udløbere saasom aldrig-mere-krig, pacifisme og passiv modstand, neutralitet og hele internationalismen var i direkte strid med den aand, som er det folkelige grundsyns hele væsen. I 1930'erne var vi en del folk, der maatte ud ogsaa i grundtvigske kredse for ligefrem med pegepind at lære folk paany at stave paa folkeligheden. Det var blevet en temmelig ukendt ting.

Endelig skete der det op mod krigen, at højskolens førende fløj knyttede sig til den udvikling, som førte vort folk ind i nølerpolitikken efter 9. april. Derfor stod vi svagt og splittet i forholdet til den folkelige modstand i krigens sidste aar. Dette var højskolen ikke ene om, men den delte dette syn med størstedelen af folket — desværre. Vi maa jo erkende, at højskolen ikke var fremtrædende i den aktive kamp, men det nytter ikke nu at græde over den spildte mælk. Det er muligt, at højskolens betydning dog har været nogenlunde som aandelig bagvægt i tiden, men det er noget, der ikke kan tales højt om, fordi det unddrager sig al kontrol.

Jeg vil gerne her udtale det ønske, at højskolen i fremtiden ganske bevidst og klart vil tage kampen op med hele den naturalistiske humanisme og materialisme, som udsuger vor aandelige kraft. Det sker kun ved en levende forkyndelse af det folkelige menneskesyn. Jeg vil ønske, at vi bedre end før maa evne at føre den forkyndelse, der formaar at skabe virkelighed og handling ved ordets magt, det ord der forpligter i tro og kærlighed til at blive Guds medkæmpere mod det onde.

Højskolen maa blive en vækkende og forkyndende skole, som oplyser om den guddommelige sandhed, mere, end om alle de sandheder, vi selv kan granske os til, en skole, der forkynder oplysning om den aandelige virkelighed, hvori ikke vi, men Gud selv, virker og former os og livet i sin lignelse og efter hans bestemmelse.

Sand oplysning, det er sagen, den oplysning, der lærer os at skelne mellem Gud og djævel, godt og ondt, sandt og løgn, liv og død, den oplysning, der fører os ind i kamplivet, den oplysning, der aktiviserer vor ungdom, gør den handlingsbestemt og virkelighedstro.

Og den oplysning faar vi ikke af os selv, men vi faar den i Jesus Kristus Vorherre, og vi faar den i det gudbilledlige liv, hvori Gud oplyser os, alle de forhold i livet, hvor han har givet os at leve paa menneskelig vis i troen, haabet og kærligheden. Det er forholdet mellem mand og kvinde, hvor det forhold ikke er gjort til ene dyreliv og sexualitet, men hvor det er voksestedet for den sande og naturlige kærlighed, som er et genspejl af den guddommelige. Det er forholdet mellem fader, moder og dem og deres børn, det er folkefællesskabet med kærligheden til fædrelandet, hvor der er streg under kærlighed mere end under fædreland, og Æt er menighedsfællesskabet, hvor kærligheden over al forstand virker fra Gud til os. Der er Guds oplysnings skole, og det er den, vi skal forkynde for den ungdom, der endnu ikke selv har klaret sig dens betydning.

Sune Andresen.

En gammel beskrivelse af Engelsholm fra 1750. 1. del.

Danske Magasin,

37. hefte.

Beskrivelse om Engelsholm i Jylland.

Det er en fornøden ting til oplysning i vor danske adels historie at have nogen fuldkommen efterretning om de gamle herregaarde og adelige godser her i landet, hvo dem forðum haver ejet, naar og af hvem de er bygte og indrettede til fri sædegaarde, hvad merkelig forandring og skiebne de have haft, og hvorledes de fra en slegt til en anden ere komne. — —

Vi have længe haft i sinde at ville ogsaa i dette fald undertiden berige Danske Magasin med slige beskrivelser over herregaarde. — —

For at giøre en begyndelse til dette vort forset at i verk stille, have vi taget fat paa Engelsholm som er en af de gamle store og smukkeste herregaarde i Jylland og af trende ældgamle danske adelige familier er bleven navnkundige, nemlig Rosenkrands, Langer og Braher som den næsten i 300 aar have ejet og beboet. Om denne have vi faaet en del efterretninger samlede skjønt ikke saa mange og udførlige som vi ønskede, og tillige, ved assessor Hofmans omhu, bekommet en rigtig tegning af gaarden, saadan som den nu er, hvilken vi have ladet i kober stikke, og foran prydet dette hefte med.

Engelsholm, som med tilhørende gods og den derunder lagte fri herregaard Kielkiær*) udgiør over tusinde tønder hartkorn, er beliggende i Ribe stift, Kolding amt, Tørlid herred, og Nørup sogn, to mile fra Veile og en liden halv mil fra landevejen, som gaar fra Kolding til Viborg og Randers. Straks udenfor Veile ligger en stor og herlig eng, som hører til Engelsholm, hvilken forðum i krigstider skal være pantsat til gaardens ejer, og siden ved pantets tiltrædelse bleven deres rette eiendom.

---

*) Kielkiær er en gammel gaard, om hvilken vi i et latinsk originaldokument af 1387 have fundet, at tvende brødre, Anders Pedersøn af Svanholm og Johannes Pedersøn af Hegedorp, have pantsat den, tillige med alt deres gods i Brethesteen og Skibith og Vingstæth mølle, til en mand ved navn Jacob Villesøn, for 50 mark sølv.

Vi ville her ikke tale om gaardens samtlige herligheder, saa som dets store skove, mægtige marker og ejendomme, vidtløftig jagt af stort og smaat vildt, skønne fiskerier i adskillige søer, og saa videre: men aleneste sige dette om dens beliggenhed og bygning, at den i begge dele har saa fuldkommen smukhed, som nogen herregaard i Danmark. Den ligger i en dal imellem skoven paa den ene side og søen paa den anden side, som kan ikke andet end give den det yndigste anseende. Borgegaardens bygning, som bestaar kun af et eneste stort og høit grundmuret hus med fire taarne, et i hvert hjørne, er anlagt i siden af søen, men har dog sine egne grave omkring sig, som skiller den fra ladegaarden og søen. Dette store hus som paa det bekvemeste er indrettet, bestaar, foruden de hvælvede kieldere, af tvende høje og fuldkomne stokværk, undtagen taarnene som er tre etager. I det underste stokværk er værelserne med meget kostbare malinger udstaferede af gode mestre, som hr. greve Frederik af Daneskiold Samsøe, i den tid han ejede gaarden, lod dertil komme fra Italien. I det andet er, foruden mange til deels med skønne tapeter betrokne og til deels med fru grevinde Daneskiolds egen haand zirligen laqerede værelser, en stor sal, som kaldes kongesalen, hvor man ser alle kongernes skilderier af den oldenborgske stamme. I taarnene er kammere i overflødighed, nedentil for giæster og fremmede, og oven til for betientere.

Denne store hovedbygning haver Knud Brahe, som gaarden da eiede, i aaret 1592, lagt grundvold til, og menes, at hans broder, vor navnkundige astronomus Tyge Brahe haver gjort planen og tegningen til husets kunstige og magelige indretning. I slutningen af samme aar blev bygningen færdig og bragt fuldkommen i stand, saa at eieren efter gammel skik lod den paa ny-aars-dagen 1593 i en del af sin families og venners nærværelse indvie, hvorom vidner følgende inskription, som paa venstre side af trappen, naar man gaar ind ad den store dør, læses i Steen udhuggen:

Efter Kristi ærefuld fødselstid,
 der Gud var vorden mennesken blid
 tusind femhundred halvfemsindstive
 med tre aar der de monne skrive.
 Nytaarsdag var tilsammen
 paa Engelsholm med glæde og gammen
 slægt, venner efter gammel vis
 dette Hus indviede Gud til pris,
 som Knud Brahe lod bygge saa,
 det var først bleven færdig daa
 og var begyndt forgangendis aar
 og færdig bygget som det nu staa,
 Gud lad det staa og vare sin tid
 mennesken til nytte og verden blid
 og det fra ulykke vel bevare
 husbonde og husfrue længe spare,
 saa naar de her ikke længer maa boe
 Gud vil dem give den evige roe.

Fra borgegaarden gaar man over gravene paa en hvælvet bro ind udi ladegaarden, som tilforn haver ligget uordentligen ved enden af det store hus, men er af nuværende eier justitsraad Lichtenberg, efter de nyere byggeregler, forflyttet til det sted, hvor den nu staaar, saa at laden ligger lige over for det store hus. Om denne forandring finder eftertiden underretning i en inscription, som er opsat lige imod den foranførte paa den anden side af døren, hvor man gaar ind i det store hus. Denne inscription er vel gjort i vor tid, men med villie indrettet efter den gamle digtekunst og efter selvsamme smag som foranstaaende, og er saaledes lydende:

Syten hundrede tredive og syv man skrev.
 Engelsholms bygning færdig blev,
 dens ladegaard flyt og kommen at staa
 det sted, hvor den nu findes paa,
 kirken indvendig var prydet net,
 og taarnet sit spir af nyt paa sæt.
 Gerhard Hansen Lichtenberg det var
 med frue Bodil Hofgaard det kære par,
 samt fædre hans og hendes som
 i Horsens til Guds velsignelse kom,
 der dette med mere bekoste lod
 til kirke og gaard fuldstændig stod.
 Dem alle velsigne o naadige Gud,
 hvadenten de gaar ind eller ud,
 hold over gaarden din varetægt
 lad samme vedblive fra slægt til slægt,
 at børn og afkom der stedse maa boe
 og nyde omsider den evige roe.

I ladegaarden lige for bemeldte store stue-hus, er anrettet et springvand. Paa den højre side af laden ser man stalden, og paa den venstre øksen-huset. I hver sideløj er port til indkørsel, og dertil værelser for forvalter og gaardens øvrige betientere, alt sammen anordnet efter symetrie og den lighed, som byggekunsten ved en velopført bygning vil have i akt tagen. Her og der omkring gaarden ser man skønne alleer og lystgange anlagte, som gjøre ikke lidet til stedet angeneme syn.

Haven, som begynder paa en bakke i skoven, og gaar alt ned ad mod gaarden, er af en anselig størrelse og smukhed, og i begge dele af nærværende eier med stor bekostning forbedret. Den er afdelet i visse afsætninger, som med adskillige statuer og smaa canoner ere besatte. I blandt canonerne findes en større, med en hoben løv-værk og zirater paa, som er 1½ alen lang, og viser denne paaskrift:

Vas Got besckert mic nemant vert.

Knud Brahe.

1587.

Dette stykke blev for nogle aar siden fundet i søen, da man søgte efter nogle borede render, som for solens skyld i vandet

var nedlagte. Det skal med flere i forrige tider have staaet paa en liden Holm, som har ligget i søen, men som ved tidens længde er blevet gandske bortskyllet. Devisen som staaer derpaa har nærværende ejer fundet for godt at optage til sit livs-sprog, og ladet den paa adskillige af sine bygninger sette.

Paa den øverste forhøjning i haven er et stort og prægtigt lysthus, og derved det artigste echo som kan høres. Lige derfor falder orangeriet i øjnene, som er anlagt imellem de tvende taarne ud til haven. Lysthuset er næsten lige høit med borgegaardens store hus. Noget derfra opi skoven ligger et grundmuret hus, hvor Knud Brahe haver boet, medens bemeldte store hus stod i bygning. Nu er der en hel sal, hvis vægge med skønne og tildels rare skilderier ere beklædte, hvoraf en del forhen haver været i det vidtbekendte Daneskioldske kabinet. Under dette hus ere ogsaa hvælvede kieldere, til alle slags have-frugter at forvare.

Hvoraf gaarden har sit navn kan ikke visse siges, eftersom det skrives snart Engelsholm, snart Engelstholm, Engelsteholm og Engylstholm, paa hvilke sidste maader man helst finder det i gamle original-breve, da derimod den første maade er nu mest brugelig, og giver anledning til den tanke, man gjør sig, at stedet saaledes formedelst sin skønhed og herlige beliggenhed er blevet kaldet ligesom vi i forrige tider have haft adskillige flere steder i Skaane, Laaland og andetsteds, som af engle er nævnede, saasom Engelholm, Engeltoft, Engelsted, Engelsborg etc.

Naar stedet først har faaet dette navn, og naar det først er blevet til en herregaard indrettet, derom haver vi endnu ikke noget forefundet. Men saa meget kunne vi med vished sige, som og tilforn er meldet, at Engelsholm næsten i 300 aar nemlig fra 1452 til 1726 bestandig haver været i tre berømmelige danske adelsslægters værge, de Rosenkrands, de Langers, og de Brahers, indtil den meget lærde og curiøse herre greve Daneskiold, og endeligen hr. justitsraad Lichtenberg fik den i eie. Til den første slægt kom gaarden ved mageskifte, til den anden og tredie ved giftemaal, og til de tvende sidste eiere ved kiøb.

I et original skiødebrev af aar 1392 finde vi, at en adelsmand ved navn Mattes Kerstensøn haver ibland en hoben andet fædrengodt solt til Henneke Limbek og hans arvinge Engelsholms enemærke: Men om det har været samme gaard, vi her handle om, tør vi ikke bekræfte. Imidlertid er der dog noget skin til at kunne tro det, efterdi hr. Niels Jenssøn Rosenkrands af Tange var tredie gang gift med en Limbek og kunne altsaa med hende have bekommet gaarden og siden efterladet den til sin søn hr. Tymme Nielsøn, som man tilvisse veed at have eiet den. Men hvad derom er heller ikke, maa gaarden være kommen i kronens og kongens værge (naar og ved hvad leilighed vides ikke), thi i det aar 1452, befindes den ved mageskifte at være overdragen af højlovlig i hukommelse kong Christian den Første til hr. Tymme Nielsson ridder af Stensballe. Gienbrevet, som bemeldte hr. Tymme Niel-

søn Rosenkrands har givet fra sig til kongen paa dette mageskifte, gemmes in originali i det kongl. geheime-archiv, og lyder saaledes:

»Alle mænd, dette brev ser eller hører læst, hilser ieg Tymme Nielson ridder af Stensballe evindeligen meth Gudh, och kundgiører jegh met dette mit obne bref, ath jeg haver giort magskyft met høvborn Første Koning Christiern etc., myn nadige herre och kronen af Danmark, med noget gots, som megh tilhørd, som ær tvo gorde i Eystrup lignets hos Koldingh i Hart sogn och skyldte hvert aar tvo half-tønder smør. For hvilke gots ieg skal igen have af noget kronegots, som ære, Rosdorp, oc jet boel i Sødouer oc Jess Perssens gots i Sødouer, oc Rueholm, och Engylstholm, som ieg skal igen have til mageskyvt. Thi tilbinder ieg megch myne arvingh ath fri och frelse fornefnde koning Christiern och hans efterkomme koninger i Danmark the fornefnte gorde och gots i Hart sogn lignis til evindelig eie, och kendis jegh megh fuldt at have igien fonghed til min nøghe for fornefnte gots. Til ydermere forvaring och bethre beusing da henger jegh mith insegl neden for dette bref med andre gode mens, sosom ær hr. Eggert Frellof ridder och høfman paa Hynsegavl, hr. Jens Biøgh bispens officialis i Kolding, Poel Jeipsøn boremaster i same sted. Screvet under Guths aar MCDLII then tiisdag nest efter sencte Karine dagh.«

Dette brev synes at give tilkende, at Engelsholm ikkun haver været en liden gaard paa de tider, eftersom den tillige med saa meget mere gods er given til maglag for tvende gaarde, som aarliggen skyldede aleneste to halve tønder smør. Altsaa er det at formode, at hr. Tymme Rosenkrands og hans efterkommere have efterhaanden, ved at kiøbe mere og mere gods dertil, indrettet den til en stor herregaard. Dog kan den gierne ligesom mange andre adelens gaarde i gamle dage, have været en fuldkommen fri sædegaard, omendskiønt den ikke haver haft en vis del jordegods under sig eller saa meget hartkorn, som nu om stunder til en fuld og fri herregaard. Man maa vel akte, at prisen, saavel paa jordegods som andre vare, var i de dage langt anderledes beskaffen end i vore tider. Men at komme til dem, som have eiet Engelsholm, da var:

1. Hr. Tymme Nielson, ridder til Stensballe, den første fra hvem man i en rigtig orden kan regne gaardens eiere. Hans fader var hr. Niels Jenssøn til Tange, af de Rosenkrandsers stamme, som da ikke brugte dette tilnavn. Han havde mange brødre som i kong Christian den førstes tid vare store og forneme mænd, iblandt hvilke tre, foruden ham selv, vare riddere, nemlig hr. Otte Nielson, Danmarks riges raad og hofmester, Hr. Stygge Nielson og hr. Ludvig Nielson. 1452 fik hr. Tymme Nielson først Engelsholm, og det ved mageskifte af kongen, som førhen er beviset. Aar 1453 findes han at have været høvidsmand paa Kol-

ding, og i aarene 1454, 1455, 1456 bliver han endnu nævnet i adskillige pante-, skifte- og skødebreve. Men enten i sidstbemeldte aar, eller først i aaret 1457, maa han være ved døden afgang, thi i dette aar finder vi et brev udgivet, hvorudi kong Christiern den Første tager fru Karine, hr. Tymme Nielsøns efterleverske, hendes børn og alt deres godt, rørende og urørende, udi sin kongelige fred, vern og beskiermelse og ydermere befaler hr. Otte Nielsøn og hr. Claus Rønnow, riddere, sine mænd og raad, hende at forsvare og beskierme paa Hans Majestæts vegne, i hvor og naar behøvis, og ramme hendes bedste, besønderligen i kongens fraværelse etc. Givet udi lejren for Kiøbenhavn sanct Jacobi apostolidag 1457. Denne fru Karine var hr. Marqvard Rønnows og fru Anne von der Vischis dotter, og uden tvil søster til forbemeldte hr. Claus Rønnow, Danmarks riges raad og marsk. Med hende havde hr. Tymme Nielsøn mange børn, iblandt hvilke:

2. Erik Tymmesen Rosenkrands var den, som efter hannem arvede Engelsholm. Levede faderen ikkun faa aar, efter at han havde faaet Engelsholm, nemlig en fire til fem aars tid, saa levede sønnen des længere og har besiddet gaarden tilvisse halvtredsindstyve aar og derover. Men han har vel ogsaa kun været ung da faderen døde. Aar 1465 har han, som en ung adelsmand, været i hof-tjeneste og imidlertid af sin herre kong Christiern den Første forundet alle 40 marks sager og derunder over alt sit gods, hvilket ses af efterfølgende dokument, hvis original paa pergament skreven, med mange flere, er os af Viborg landstingsarkiv meddelet:

»Vi Christiern med Guths nadhe Danmarks, Sveriges, Norges, Venders og Gothers koning, hertog i Slesvigh, greve i Holsten, Stormarn, Oldenburg oc Delmenhorst, gøre alle vitterligt, at fore troskab og villig tjeneste som denne brefskrivere Erik Tymmesøn, vor elskelige hofsinde oc tienere, os oc vort rige Danmark hertil gjort haver och her eftir troligen gøre oc bevise maa oc skal, da have vi unt os forlent oc meth dette vort obne bref unne och forlene hannom alle føretyvge mark saghe, och ther fore nedhen over alt hans gots, vornede oc tienere, ehvor han dem eller det helst haver i vort rige Danmark, self up at bære, so længe vor nadhe tilsiger. Thi forbythe vi alle vore fogede oc embitsmen, oc alle andre, møje och umage, eller i nogre made uforrette under vor kongerlige hæfn och vrede. — Datum in castro nostro Skandelborgh die natalis beati Johannis apostoli et evangeliste, nostro sub secreto presentibus appenso, Anno domini millesimo quadringentesimo sexagesimo qvinto. — Ad relationem Dni. Erici Ottonis, militis, magistri curie.«

Aar 1475 og 1480 have vi af originale dokumenter fundet, at Erik Tymmesen af Engelsholm væbner, tillige med tingholderen

Nis Kedersøn og flere, da haver siddet paa Tyrildherreds ting og udstedet tingsvidner af retten. Aar 1476 løverdagen efter hellig tre kongers dag haver han selv af samme ting forhvervet et tingsvidne, angaaende, at hr. Povl Korsbroder i Ribe, paa prior Anderses og konventets vegne i Sct. Hans kloster sammesteds, skødede til hannem Gøddinggaard og Gødding mølle, samt alt det gods i Tyrild herred som fornævnte hr. Povls forfader i Sct. Hans kloster havde tilforn skødet hr. Tymme Nielson: hvorom prioren og Erik Tymmesøn havde været i trætte sammen og nu ved gode mænd var venligen forligte etc. Aar 1484 haver han fra den Hellig Aands Gaard i Ribe tilskiftet sig noget i nærværelsen ved sin hovedgaard Engelsholm.

(Disse dokumenter udelades da de ikke har interesse som almindelig læsning. For morskabs skyld vedføjes blot et af dem:)

»For alle mænd, dette bref se eller høre læse, kongøre vi Per Svensøn i Binnebaligh, Jes Pedersøn oc Christen Pedersøn ibidem, fornefnde Per Svensøns sønner, i dette vort obne bref, ath vi hafve spurgt af vore foreldre, at det gots i Binnebaligh, Daldov oc i Baly, oc alt det gots, som velbyrdig man hr. Tymme Nielson fek til vederlegels af Jes Persøn Laygardh som velbyrdig mænd Erik Tymmesen oc Chresten Skram nu i være haver, at de ere der saa lovlig til kommen, at vi oc vore arvinghe kendes os der ingen diel eller rettehied at hafue i det fornefnte gots efter denne dag udi noger mode. Til vidnesbørd lade vi fornefnte henge vore insegl neden for dette bref, oc bede vi hederlig man hr. Anders Pedhersøn præst i Nørup oc officialis i Tyrilsherred besegle met os. — Datum anno MD primo, die Beate Agate Virginis.« —

Efter vore adelige slægtsregistre, skal Erik Tymmesøn have været to eller tre gange gift: men i originale skrifter er os endnu ikke mere end een hans hustru forekommen, nemlig fru Margrethe Høg, Bo Høgs dotter af Torp, som først have haft hr. Christoffer Lykke til Stadsgaard, og derefter hr. Strange Nielson til Ørum, førend hun giftede sig med hannom, som hun over 30 aar synes at have levet i ægteskab med. Om hende savel som hendes børn med hr. Christoffer Lykke, som vare Erik Tymmesøns stifbørn, havde vi ibland Viborg landstings breve fundet efterfølgende, som give ikke liden oplysning i den families genealogi:

»Alle mænd, dette bref se eller høre læse, kongøre vi Jens Seurensøn, soghen-præst til Nørup kirke, Erik Tymmesøn til Engelsholm væpner, Jens Tygsøn i Lime, oc Stafen Scrifver med dette vort obne bref, at aar efter Guths byrd MCDLXXXII den søndagh nest efter sancte Peders dag cathedre, da hørte vi læse for os i Nørup Kirke tyvnde dome-breve, det første saa lydendes:

VI HANS med Guths nade udvald til Danmarks og Sveriges rige, rette arving til Norrige, hertug i Slesvig oc Holsten etc. —

gøre alle vitterlige med dette vort obne brev — — — osv. — — — (brevet handler om bilæggelse af en strid mellem Erik Tymmesen og Christoffer Lykkes børn om et stykke jord). Det er bevidnet af en lang række hofmænd, riddere og bisper.)

(De øvrige dokumenter er her udeladt, da de ikke har interesse som almindelig læsning.)

Hvad aar enten Erik Tymmesen Rosenkrands eller hans frue Margrethe Høg døde vides ikke, men af foregaaende dokumenter erfares det, at han endnu haver levet 1511 og hun 1523. Sønner efterlode de sig ikke, men aleneste døtre, af hvilke den ældste, nemlig:

3. Bege Rosenkrands arveligen fik Engelsholm, og ved sit giftermaal med Erik Nielsøn Lange bragte gaarden ind i de Langers familie. Mangel af gode dokumenter tillader os ikke videre at melde om dette ægtepar, naar de enten er bleven giftede eller døde. Aleneste for at bekræfte tiden, naar omtrent bemeldte fru Rosenkrands haver levet, kan anføres et original tingsvidne af 1540, hvori hun bliver nævnet.

Erik Nielsøn Langes og fru Bege Rosenkrandses søn var:

4. Erik Eriksøn Lange, som efter moderen arvede Engelsholm. Denne Erik Lange var 1552 med udi Viborg, da hele adelen i Jylland der var forsamlet, og med hinanden, efter en skriftlig oprettet kontrakt, vedtog at møde hvert aar i bemeldte stad paa hellig trefoldigheds søndag, for dels at handle om deres egen velfærd og privilegiers holdelse, og dels at bilegge, hvis uenighed imellem nogen af den indbyrdes maatte være opkommen. Ellers er os om hannem, iblandt forbemeldte Viborg landstings breve, forekommet fire originale documenter af 1557, 1561, 1569 og 1572.

(Disse dokumenter omhandler pengesager og skøde paa en gaard i Hald herred.)

Erik Eriksøn Lange var giftet med fru Anne Giordsdotter af Solvig (ved Tønder) og havde med hende en søn, som var:

5. Erik Eriksøn Lange, den yngre hvilken Engelsholm efter hannem arveligen tilfaldt. Sidst i aaret 1572 eller først i 1573 synes faderen at være død, som sluttes af følgende dokument, udgivet i sidst bemeldte aar, hvorudi moderen nævnes som enke og sønnen som ejer af Engelsholm.

(Tre følgende dokumenter handler om arvesager.)

Aar 1582 den 26. julii haver Erik Lange til Engelsholm gjort mageskifte med kongen og kronen, da kronen fik gods i Jreluf herred i Koldinghus len, og Erik Lange fik gods igien i Tørild

herred. Aar 1583 købte kong Frederik den Anden af Erik Lange hans mødrenegaard Solvig, liggende i hertugdomet Slesvig, hvorimod hans majestæt folænedede hannem kronens slot og læn Bygholm i hans livs tid. Forlæningsbrevet er udgivet paa Haderslevhus, og lyder saaledes:

VI FREDERIK DEN ANDEN etc. gjøre alle vitterligt, at efter som vi hafve købt og afhanlit os elskelige Erik Lange til Engels-holm, vor mand och tienere, hans hofvedgaard Solvig, med dets tilliggendis gits och ti enere her udi vort førstendom Slesvig liggendis, som det skiødebref han derpaa gifvit hafver, udviser och indeholder, och han underdanigst hafver afstaaet en summa pendinge af hvis hand skulle hafve udi samme kiøb for forskrefne hans gaard och gots, — da hafve vi derimod, saa och af vor synderlig gunst och naade och for tro och villig tieneste som forskrefne Erik Lange os och riget her til giort och bevist haver, och herefter troligen gjøre och bevise maa och skal, undt och forlent, och nu med dette vort obne bref unde och forlene forskrefne Erik Lange vort och kronens slot och læn BYGHOLM, med bønder och tienere, och alt deris rente och rette tilliggindes vist och uvist, intet undertaget, eftersom os elskelig Niels Skram vor mand, tiener och embitsmand, paa vort slot Hald, samme vort slot och læn sidst udi værge haft haver, at skulle hafve, bruge och nyde, bruge och beholde, qvit och frit uden alt afgift udi hans livstid och saa længe han lefver. Och naar han dør och afgaar, da forskrefne slot och læn, med hvis inventario han sammesteds annammet, och der bør at ladis, qvit, fri och ubehindret at hjemfalde til os och kronen. Dog skal fornæfnte Erik Lange være forpligt, naar han derom tilsigis, at tiene os och riget deraf med fire gerustet heste, inden riget paa hans egen, uden riget paa vor bekostning. Och naar vor eller høgborne Førstindes vor kiære Høstrues, eller vor elskelige børns vei falder der frem, skal han underholde os, eller dennom, om vi eller de blive tilsinds der at ville ligge, med tilbørlig underholdning paa en nats tid, saa och til vore egne heste forskaffe hœ, hafre, och stalfoder iligemaade paa en nats tid. Tillige skal han og skaffe os och vore tienere god fordrelse med heste och vogne af vore och kronens bønder ther til slottet liggendis, naar vor eller deris vey der fremfalder udi vor bestilling. Sammeledis skal han och holde slottet ved god heft og bøgning, och bønderne, ther tilliggendis ere, ved lov, skiel och ret, och ingen af dennom uforrette emod loven eller med nogen ny indfæstninge eller anden usædvanlige paalæggelse besvære, och ikke heller forhugge eller forhugge lade nogen de skove, der tilliger, til upligt udi nogen maade. Thi forbinde vi alle, ehvo de helst ere eller være kunne, serdelis vore fogeder, embitsmænd och alle andre, forskrefne Erik Lange her emod udi hans livs tid paa forskrefne Bygholm slot och læn eller nogen dis rente och rette tilliggendis, eftersom forskrevet

staar, at hindre, eller i nogen maade forlang at gjøre, under vor hyldiste och naade. Givet paa vort slot Haderslevhus den 2. juli MDLXXXIII under vort signet.

Friderich.

Selv samme dag da Erik Lange fik dette livsbrev paa Bygholm, fik han og et andet forsikringsbrev, at kongen vilde betale og fornøje ham i fem terminer til Kieler omslag, hvis penge (nemlig 58000 gamle dalere) som Hans Majestæt hannem skyldig var for Solvig gaard og dets tilliggende gods, som H. Maj. hannem afhandlet havde.

Den 21. aprilis tilforn i samme aar 1583 havde Erik Lange alt faaet følgebrev til menige bønder og tienere, som ligge og tiene til Bygholm, og Niels Skram sidst i forvar havde, at de skulde svare hannem.

Aaret efter 1584 den 20. maj fik Erik Lange kongens følgebrev til menige kronens bønder og tienere over al Slaugs herred, som tilforn havde ligget til Kolding hus, at de derefter skulle svare hannem.

Den 21. maj 1584 er gjort mageskitte imellem Kongl. Maj. og Erik Lange til Engelsholm, givet paa Skanderborg.

Den 25. junii 1584 fik Erik Lange kongens brev, at maae bekomme, til sin ildebrandsbehov paa Bygholm, aarligen 500 læs ved af skovene til Skanderborg. Givet i Odense.

Den 21. septbr. samme aar gav Erik Lange qvittans for halfniende hundrede daler, som Steen Brahe ham fornøjede paa den samme penge, Kongl. Maj. skulde betale til første omslag.

Aar 1586 fik Erik Lange Jus Patronatus af kongen til hans sognekirke, Nørup Kirke, ved Engelsholm i Tørild hered. Dateret hafniæ d. 9. junii.

Samme aar og dag skødede Erik Lange til kong Frederik den Anden tvende gaarde i Synder-Jylland.

Aar 1587 fik Erik Lange høibemeldte konges brev paa den frihed, som Hans Maj. havde til to gaarde, kaldes Kierkegaarde i Sinnelkier.

Aar 1588 skødede Erik Lange til kong Christian Den Fierde trende gaarde i Synder-Jylland i Haderslevhus len.

Aar 1590 fik Erik Lange Kong Christian Den Fierdes befaling at skulle indstille sig i oxelogen i København, og der holde et ærligt og ridderligt indlager, indtil han havde betalet, hvad han var Hans Maj. skyldig.

Kongens brev derom lyder saaledes:

Christian den Fierde etc. Vor gunst tilforn. Vid, at som du er blevet os af Bygholms lehn, Slaugs herred og vor kiøbstad Horsens, skyldig 1831½ daler, hvilket du hafver dig forskefvet at skulle hafve udlagt og afbetalet inden fiorten dage efter Michaelis sidst forleden, och vi siden hafve dig tilskreven, at du samme

penge endeligen skulle erlægge til dette sidste forgangne omslag, alleniste udi den naadigste tilforsyn til dig, at du din forskrifning tilbørlig skulle hafve holdet och efterkommet, at vi derudinden maatte blevet holden skadesløs, och den, som vi hafde til omslag her skikket, kunne dennem til vor nytte och behof hafve anvendt, — da efterdi vi formærke, at du din forskrifning efter saa lang tid ikke hafve saa tilbørligen efterkommet, som der sig vel halde burt, och vi Os naadigst hafde til dig forset, och du dig under et ridderligt ærlige och adeligt indlager hafver derudinden forpligtet, bede vi dig og hyde, at du uden al undskyldning eller forsømmelse retter dig efter, dit bref, segl och forskrifning at efterkomme, och med det første begifver dig herover til vor kiøbstad Kiøbenhavn, saa du til fastelavns søndag, som er den første martii førstkommendes, vist udi egen person kan være der tilstede, och inddrage udi oxelogen her udi byen, och der samme sted holde et ærligt, ridderligt och adeligt indlager, och ikke der at udvige, førend fornefnte summa penge med skadegelt och interesse bliver os efter din forpligt och forskrifning fornøjet och betalt. Herefter til dig uden al undskyldning eller forhaling ville hafve at rette. Dermed sker vor alvorlig befaling. Befalendes dig Gud. Actum Hafniæ 30. januar 1590.

Vi finde en anden streng kongelig befaling, som aaret derefter 1591 er gaaet til ham, hvorudi han forbydes at giøre fremlaan af det, han selv af kongen var forlenet, og at lade kronens bønder besværes med uvedkommende ægt og arbejd og andre usædvanlige paalæg: (dette brev udelades her).

Erik Lange, som i sine unge aar havde vel rejst og studeret, var nu ved sit guldmageri og sine chymiske studeringer, hvortil han var blevetn alt for meget hengiven, og ved sin efterladenhed i sine husholdnings- og embedssager, kommen i saa slette omstændigheder, at han ei alene havde tilsat de anseelige midler og eiendome, han havde arvet, men giælden var endog saa høit voksen ham over hovedet, at han maatte søge, paa hvad maade han best kunde, for en tid at unddrage sig fra sine gældneres idelige maning og befrygtende anfald. I den henseende drog han nu atter ud af landet, dog under de skin at fortsætte sine studeringer, og havde dertil forsynet sig med et kongeligt rejsepas. Men da han misbrugte kongens naade, blev ude det ene aar efter det andet, forsømte de pligter, som den kongelige forlening tilholdte ham, og man mærkede den rette aarsag til hans udeblivelse, kunde Hans Maj. ikke længer bære over med ham, men maatte 1594 og 1595 lade ham til førstkommende herredag indstævne, for at svare til sin forsømmelse og slette omgang med kronens len. Erik Lange mødte ikke, men for nogle hans Venners forbøn blev sagen opsat til de herredage, som skulde holdes et helt aar derefter, nemlig om sommeren 1596, da sagen atter blev udsat til Hans. Maj. kongelige kroning samme aar.

Endnu fremkom han ikke men lod sin fuldmægtig møde for sig. Hans Majestæts vegne gik Sigvard Grubbe i rette imod ham, og blev hannem da endelig af kongen og raadet fradømt Bygholm slot og læn, som han 1583 af kong Frederik II var blevet forlænet med. Domen som den 21. septbr. 1596 gik over ham, giemmes i original paa pergament skreven udi det kongelige geheime-archiv.

(Den 11 sider lange udskrift af sagen mod Erik Lange udelades her. Han anklages for, at han for gælds skyld er rømmet af landet, at han i flere aar ikke er mødt til mønstring ved rostjenesten, at bygningen paa Bygholm slot og ladegaard er forfalden, at han ikke har værnet om kronens bønder og ejendom, at han skyldte kongen en stor sum penge osv. Anklagen blev fremført ved kroningsfesten for den unge konge og rigets raad som var: Christoffer Walkendorf til Glorup, Christian Friis til Borreby, Steen Brahe til Knudstrup, Manderup Parsberg til Hageholm, Hendrik Belou til Spøttrup, Axel Gyldenstjerne til Lyngbygaard, Absalon Gøe til Kelstrup, Jacob Seefeldt til Wisborg, Arild Hvitfeldt til Odersberg, Hendrik Ranel til Bækkeskov og Jørgen Friis til Krastrup. Anklager var Sivard Grubbe til Hofdal. For den fraværende Erik Lange mødte hans fuldmægtig Peder Bang med en skriftlig erklæring. Den er særdeles velformet, kort og klar, en bestemt tilbagevisning af alle anklagerne punkt for punkt. Han paastaar, at han bliver tilbageholdt i udlandet og derfor ikke kan komme hjem (maaske tilbageholdt for gæld af landgreve Morits af Hessen). Han paastaar ikke at være rømmet af riget for gæld, da han er rejst ud paa Kongl. Majestæts eget pas baade paa latin og tysk. Han henviser til, at fogden paa Bygholm i hans fraværelse maa varetage hans sager og skatter og renter af bønderne maa være indbetalt til ham, og at det maa være denne fogeds sag at betale enhver sit. Han erklærer, at hans svoger Knud Brahe i hans fraværelse har lovet at stille saa mange heste til tjeneste som Bygholm var takseret for. At der til istandsættelse af ladegaard stald og mølle er anvendt 4000 daier, — »saa dersom Deres Majestæt blot vil se efter skal alt nok være i orden«. Angaaende værn for bønderne siger han, at hans svoger og fogeden i hans fravær har varetaget den sag. Endvidere henviser han til, at han har eftergivet Frederik den Anden 22000 daler for Solvig for at faa Bygholm len, saa det maa vel gaa lige op.

Alt dette afvises meget kort af Sigvard Grubbe, og det tilløjes karakteristisk nok »Hvorledis Wi self (kongen) och vor kiære fru Moder hafver maatt drage til Horsens by och ligge, fordi ingen lensmand hafver været paa slottet«. — Kongen har aabenbart været fornærmel. —

(Erik Lange fradømmes da Bygholm len. Nok har Erik Lange sikkert været en fusiast, men ved at læse sagens akter, kan man let faa en anelse om, at forholdet mellem ham og konge og rigsraad er af en lignende art som det, der ogsaa drev Tyge Brahe ud af landet.)

Beskrivelsen i Danske Magasin fortsætter:

Denne Erik Lange skal i aaret 1589 have ladet bygge den latinske skole i Horsens, som har staaet indtil vore tider, da den formedelst sin brøstfældighed af grunden er ombygget. Hvilken ny og af fire fløje bestaaende skolebygning blev færdig 1746, og er nu en af de smukkeste i Danmark. (Paa muren af den gamle skole stod dette navn og aarstal: Erik Lange 1589). Om den mærkelige besøgelse, som Erik Lange 1584 aflagde hos Tyge Brahe paa Hveen, og havde med sig den bekendte Nicolaus Raimarus Ursus, hvilken da stjal Tyge Brahe endel af hans astronomiske videnskab fra, og siden blev hans afsagte fjende, have vi tilforn omhandlet. For hvilken sags skyld Tyge Brahe derefter lod Erik Lange, medens han opholdt sig uden landet, for retten til Magdeburg aflægge sit sandheds vidnesbyrd. Om Erik Langes mærkværdige elskovshandel, forlovelse og giftermaal med den berømte frue Sophia Brahe, den store Tyge Brahes søster, og om begges elendige skæbne, have vi ogsaa forhen meldet adskillige omstændigheder, og vil dem ikke her gentage. Hvad aar Erik Lange ved døden er afgangens, er os endnu ikke bekendt, men adelige slægtbøger vidne, at han døde til Prag i Bøhmen, hvor han formodentlig tilsidst har opholdt sig hos Tyge Brahes arvinger. Den store gield, han ved sin chymie var geraaden i, gjorde, at han maatte skille sig ved alt det jordegods, han havde. (Beskrivelsen fortsættes næste Aar.)

To Tillidsmænd.

Siden sidst er to af højskolekredsens tillidsmænd afgaaet ved døden.

Gaardejer Kristen Trøgelborg var en af de første af egnens mænd, vi mødte herude. Han var fra første færd venlig stemt imod os og vort arbejde, og da højskolekredsen blev startet, var han en af dem, der ivrigst støttede os deri. Han gjorde selv personligt et arbejde for sagen hvert aar, og han var en sikker mand ved møderne. At vi fik saa hurtig og god kontakt med folk her i Nørup, skyldes for en stor del ham. Vi takker ham derfor, og vi vil savne ham og hans hjælpsomhed i den kommende tid.

Mølleriejer Nielsen i Bredsten var ligeledes en af dem, der fra første færd mødte os med tillid. Han fulgte vort arbejde med interesse og var i alle maader en god medarbejder i højskolekredsen, hvor han havde taget Bredsten paa sin kappe. Det er med sorg, vi nu maa slette hans navn blandt tillidsmændene. Vi vil ogsaa savne ham i det kommende arbejde.

Sune Andresen.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Højskolekredsen	1
Vor aandelige Situation	2
En gammel beskrivelse af Engelsholm fra 1750	9
To Tillidsmænd	22

Lange